

Punkt har Forf. tilsløret Usikkerheden, og med Metode og Skarpsindighed har han stadigt gjort opmærksom paa Fejlkilderne, deres Omfang og Maaden, hvorpaa man kan søge at begrænse deres Indflydelse paa Beregningernes Resultat; alle vegne føler man ogsaa det energiske Arbejde, han har foretaget. Han har endvidere bestemt skelnet imellem det nogenlunde sikre Udbytte, der kan naas rent talmæssigt og derfor kan gaa ind som historisk Statistik, og de mere spredte kulturhistoriske Notitser, som Kirkebøgerne indeholder ud over den egentlige Opregning. Han har endelig begrænset sine Studier nøje til Kirkebøgerne, ikke benyttet andet Kildemateriale til at belyse de paagældende Emner. Dette sidste Princip er i og for sig fuldt forsvarligt; enhver Forsker maa have Ret til at isolere en bestemt Art Kilder, naar disse rummer et stort og ejendommeligt Stof. Dog vilde det have været heldigere, om han saa havde holdt sig helt til Undersøgelser, hvor der ikke findes bedre Kildemateriale end Kirkebøgerne, og dette er ikke Tilfældet med det første Afsnit om den bosiddende Landbefolkning; til at belyse Talforholdet mellem Gaardbesiddere og Husmænd giver Skattelisterne et langt rigere Materiale. Derimod staar vi ved de andre Afsnit paa et Grundlag, der ikke kan skaffes bedre, om end nok suppleres. Ved nogle mærkes vel stærkt Stoffets Magerhed, saaledes f. Eks. ved dem om Analfabeter og Dobbeltfødsler; helt sikker føler man sig heller næppe over for Forf.'s Paastand om, at der hos Adelsstanden har været en større Børneavl end hos Bondestanden. Andre Afsnit giver derimod en særdeles værdifuld Belysning af Befolknings- og Kulturforholdene. Vi tænker særlig paa dem om det vagabonderende Proletariat, om Ægteskaberne og om Omflytningen. Er Resultaterne end ikke helt overraskende, saa har vi tidligere langt fra vidst saa god Besked om disse Spørgsmaal som nu efter Forf.s Bog.

J. A. F.

Det sidst (1906) udkomne 7. Bind af L. Bobé's indholdsrige og værdifulde Værk *Efterladte Papirer fra den Rewentlowske Familiekræds i Tidsrummet 1770—1827* er at betragte som et Supplement til de tidligere, og af det meget

forskelligartede Indhold vilde en Del have sin naturlige Plads i de foregaaende Bind. Det gælder de vigtige Breve fra Ernst Schimmelmann til Hertug Frederik Christian af Augustenborg, der egentlig hører hjemme i Bd. 4, og Louise Stolbergs i nationalpolitisk Henseende overordentlig indholdsrige Breve særlig fra Tiden efter 1810 til Sibylle Reventlow, der hører til 3. Bd. Disse Breve er imidlertid først for nylig stillede til Udgiverens Raadighed. Andet i det foreliggende Bind ligger den hele Samling noget fjærnere, saaledes de stolbergske Søkendes Optegnelser, der dog giver et karakteristisk Billede af det stolbergske Familieliv og Temperament i 1760erne. Et ejendommeligt Bidrag, der næsten helt tilhører Udlandets Historie, er Brevene fra den franske Emigrant, Grev d'Angiviller, der havde spillet en stor Rolle ved Ludvig XV's og Ludvig XVI's Hoffer, og som under Revolutionen og Kejserdømmet boede i og ved Holsten og blev intim Ven af Stolbergerne. Udgiveren har særlig Viden om de franske Emigranternes Forbindelse med hine dansk-tyske Adelskredse; her meddeler han i en biografisk Skitse og i Anmærkningerne en Række interessante Oplysninger derom.

Til 362 Sider Tekst bringer Bindet foruden halvhundrede Sider Indledning et Anmærkningsstof paa halvandet Hundrede Sider og en Række Stamtavler og Meddelelser om „Fremmed Adel i Danmark i det 18. Aarhundrede“. I disse Afsnit nedlægger Udgiveren efter sin Sædvane af et som det synes uudtømmeligt Forraad en Rigdom paa personalhistoriske og litterærhistoriske Oplysninger, der for en stor Del er hentet fra fjærne og for andre vanskelig tilgængelige Kilder. Dette Materiales Betydning kan ikke vurderes højt nok; der skabes her efterhaanden et rent „Magazin“ med Oplysning om personalhistoriske dansk-tyske Forhold i den nationale Overgangstid, Perioden 1750—1830. Der kan vel findes Fejl deri, men selv ved en vidtgaaende Brug kun meget faa, og man maa for hvert Bind paany anerkende den overordentlige Nøjagtighed, Flid og Sporsands, der præger Udgiverens Arbejde. — Desto værre vanskeliggøres Brugen af de reventlowske Papirer foreløbig i høj Grad, fordi der aldeles mangler Register, og fordi den hele

Samling, hvis Stof under Udgivelsen er vokset over Forventning, har faaet et noget tilfældigt og ret usystematisk Præg, der dog ikke forringer dens Indholds store Betydning, men nødvendiggør omfattende og alsidig systematiserede Indholds- og Navnefortegnelser ved Værkets Afslutning.

Aage Friis.

Af den af Professorerne G. v. Below og F. Meinecke udgivne *Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte* foreligger nu *Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit* (af Luschin v. Ebengreuth), *Historische Geographie* (af K. Kretschmer), *Das häusliche Leben der europäischen Kulturvölker vom Mittelalter bis zur zweiten Hälfte des 18. Jahrh.* (af Alwin Schultz), *Geschichte des späteren Mittelalters von 1197 bis 1492* (af Joh. Loserth) og *Geschichte des europäischen Staatensystems von 1660 bis 1789* (af M. Immich). Alle Dele lægger an paa et klart og i den nyeste Forskning bundende Overblik over deres Emner og giver tillige Litteraturoversigter; særlig Immichs Arbejde staar højt i den sidste Henseende.

The Cambridge Modern History's 4de Bind (*The Thirty Years' War*, 1906) omfatter Trediveaarskrigens Tidsalder. En Række, mest engelske, Forfattere behandler de forskellige Tidsafsnit og Lande i paalidelige Fremstillinger, men uden fælles Synspunkt. Størst Værdi har Kapitlerne om den engelske Revolution. Nordens Historie er behandlet af W. F. Reddaway, ikke uden Dygtighed, om end med flere Fejl. Ligesom de andre Bind udmærker dette sig ved sine fortrinlige Litteraturoversigter.

Af Gabriel Hanotaux's *Histoire de la France contemporaine* er udkommet 3die Bind (1907), der behandler Tiden fra Maj 1874 til 16. Maj 1877, den Dag, da den sidste afgørende Kamp mellem Republikanerne og Monarkiet indledes ved Mac Mahons Overdragelse af Premierministerposten til Broglie. Inden for det falder saaledes for den indre Politiks Vedkommende særlig Tilblivelsen af Forfatningen af 1875 og for den ydre Politiks Faren for et Fredsbrud med Tyskland